

Chefsjustitieombudsmannen
Elisabeth Rynning

Datum
2019-03-15

Dnr
R 110-2018

Sid
1 (2)

Regeringskansliet
Socialdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över betänkandet En arvsfond i takt med tiden – En översyn av regelverket kring Allmänna arvsfonden (SOU 2018:70)

(S2018/04805/FST)

Riksdagens ombudsmän (JO) har beretts tillfälle att yttra sig över det rubricerade betänkandet. Utifrån de aspekter som JO har att beakta vill jag framföra följande:

Mitt yttrande begränsas i huvudsak till de delar av betänkandet som behandlar det s.k. demokrativillkor som uppställs i den föreslagna regleringen samt möjligheten att överklaga beslut att avslå en ansökan om stöd ur Allmänna arvsfonden. Jag avstyrker förslaget i dessa delar.

I betänkandet föreslås att den nuvarande lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden ska ersättas av en ny lag. Den nya lagen ska enligt förslaget bl.a. innehålla ett s.k. demokrativillkor, som sökande organisationer måste uppfylla för att erhålla stöd ur Allmänna arvsfonden. Stöd ska inte heller få lämnas till en organisation om någon av dess samarbetsorganisationer eller en företrädare för en sådan organisation agerar i strid mot demokrativillkoret. Liknande demokrativillkor finns exempelvis i 3 § förordningen (2011:1062) om statsbidrag till vissa organisationer inom det sociala området m.m., 3 § lagen (1999:932) om stöd till trossamfund samt 5 kap. 1 § och 14 kap. 1 § radio- och tv-lagen (2010:696). När det gäller frågan om ett beslut att avslå en ansökan om stöd ur Allmänna arvsfonden ska kunna överklagas föreslås ingen ändring. Ett sådant beslut ska alltså inte heller fortsättningsvis vara överklagbart.

Jag ställer mig inledningsvis positiv till att nya bestämmelser införs som konkretiserar vilka krav en sökande organisation behöver uppfylla för att erhålla stöd ur Allmänna arvsfonden, genom en kodifiering av Arvsfondsdelegationens praxis på området.

Jag har inte heller några invändningar mot införandet av ett demokrativillkor i sig. Den föreslagna utformningen av villkoret avviker dock från de motsvarande bestämmelser som finns i andra författningar. Arvsfondsutredningen har övervägt att utforma demokrativillkoret för Allmänna arvsfondens stödgivning på motsvarande sätt som nyligen föreslagits i betänkandet Statens stöd till trossam-

fund i ett mångreligiöst Sverige (SOU 2018:18), men har med hänvisning till vissa avgränsning- och tillämpningssvårigheter gjort bedömningen att det inte är lämpligt att utforma demokrativillkoret för Allmänna arvsfondens stödgivning på samma sätt (s. 153). Arvsfondsutredningen föreslår i stället ett demokrativillkor som är särskilt inriktat på att förhindra att stöd lämnas till organisationer som, antingen själva eller genom företrädare eller samarbetsorganisationer, främjar, uppmanar till eller försvarar terrorism (2 kap. 3 § lagförslaget). Kraven är i detta avseende långtgående, samtidigt som bestämmelsen när det gäller respekten för mänskliga rättigheter i övrigt endast innehåller en mycket allmän formulering. Den organisation som utesluts från möjligheten att få stöd ur Allmänna arvsfonden, med hänvisning till att demokrativillkoret inte är uppfyllt, har enligt förslaget inte möjlighet att överklaga beslutet.

Jag noterar att det för närvarande genomförs en översyn av demokrativillkoren i statsbidragsförordningar och tillämpningen av dessa villkor (Demokrativillkoren i statlig bidragsgivning, dir. 2018:19). Det finns alltså en strävan efter att få till stånd en mer enhetlig reglering i detta avseende. I direktiven uttalas bl.a. att det bör finnas ett, så långt som möjligt likalydande, särskilt villkor i de författningar som styr den statliga bidragsgivningen, så att de ansvariga myndigheterna kan avslå en ansökan om de finner att en organisation agerar i strid mot samhällets grundläggande värderingar. Vidare framhålls bl.a. vikten av att ett sådant villkor utformas så att det blir tydligt, både för den utbetalande myndigheten och för organisationerna, vad som ska granskas för att ett demokrativillkor ska vara uppfyllt och hur långtgående en sådan granskning ska vara. Utredaren ska också överväga om dagens bestämmelser för överklagande, återkrav och återbetalning behöver förändras för att främja rättssäkerheten.

Mot denna bakgrund finner jag inte att skäl att närmare utveckla de invändningar som skulle kunna anföras mot utformningen av det demokrativillkor som föreslås av Arvsfondsutredningen. Detsamma gäller de betänkligheter det inger att en förvaltningsmyndighet föreslås kunna utesluta en organisation från möjligheten till stöd på de grunder som anges i 2 kap. 3 § förslaget till lag om Allmänna arvsfonden, utan att beslutet kan överklagas. Jag vill ändå framhålla att bedömningen att en viss organisation omfattas av kriterierna i bestämmelsen medför att den inte bara går miste om möjligheten till stöd ur fonden utan också utpekas för att främja, uppmana till eller försvara terrorism, eller i övrigt inte respektera mänskliga rättigheter.

Sammanfattningsvis får jag konstatera att jag inte kan tillstyrka utredningens förslag i dessa delar. Behovet av att införa ett demokrativillkor i den föreslagna lagen om Allmänna arvsfonden framstår enligt min mening knappast som så akut att resultatet av den ovan nämnda översynen av demokrativillkoren i statlig bidragsgivning inte kan inväntas.

I övrigt avstår jag från att yttra mig över betänkandet.